

УДК 17.023.33:[316.334.22+62]

ЗНАРЯДДЯ ПРАЦІ ТА ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЗМІНИ КОНТУРІВ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ЛЮДИНИ

В.С. Ігнатко, здобувач НПУ імені М.П. Драгоманова

Аналізуються особливості зміни життєвого простору людини під впливом удосконалення знарядь праці, розвитку техніки та технології; автор стверджує, що виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці характеризують людські об'єднання як виробничі колективи, які поступово розширюють зміст і ареал своєї виробничої діяльності, переходять через вдосконалення знарядь праці до опанування нових видів поділу праці, до виробничої (на протипагу привласнюючій) діяльності, до обміну її продуктами й нарешті, до соціального структурування у порівняно великому масштабі; ще більш радикально життєвий простір змінюється в епоху індустріалізму; техніко-технологічний прорив встановлює нові контури життєвого простору, обумовлює формування нових ціннісних пріоритетів, які, з одного боку, посилюють владу людини над природою, з другого – інспірують суперечності до самознищення людини і суспільства.

Ключові слова: *людина, природа, діяльність, життєвий простір, культура, знаряддя праці, техніка, технологія, креативність, творчість.*

Актуальність проблеми. Історія людської цивілізації розгортається як еволюція (поступова зміна) контурів «життєвого простору» людини. Цей процес здійснюється під впливом різноманітних чинників – природних ресурсів, удосконалення знарядь праці, розвиток техніки та технології тощо. Нинішня інформаційна епоха на передній план виставляє такий чинник як інформація, інтелект, знання. Сприятливі або несприятливі географічні умови життя людей не залежать від їх суб'єктивності. І хоча своєю діяльністю людина вносить в них певні зміни, природа залишається природою; життєвий простір залишається практично незмінним впродовж тисячоліть. Перша масштабна зміна контурів життєвого простору людини відбувається в контексті усвідомленого виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці. Праця постала тим історичним чинником, який забезпечив поступальне

розширення життєвого простору людини та суспільства, постійно оновлюючи і збагачуючи його змісти.

Наслідком виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці стає формування дедалі більш складних неорганічних оболонок (знаряддя, одяг, житло). Через це залежність способів взаємодій між людьми від їхньої біологічної, тілесної організації поступово зменшується, а від небіологічної, створеної самими індивідами – зростає. Розвиток останньої, по суті, надбіологічної (речової) організації індивідів і їхніх угруповань в кінцевому підсумку веде до розвитку способів взаємодії між людьми, до розвитку суспільних відносин [1].

Метою статті є аналіз зміни контурів життєпростору людини у зв'язку зі зростом технічних та технологічних чинників знарядь праці, а також їх застосування та вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи вплив створення людиною знарядь праці на зміну контурів її життєвого простору, Ю. Осічнюк звертає увагу на те, що науці є відомими окремі випадки застосування примітивних знарядь праці і деякими тваринами для задоволення їхніх тваринних потреб й інстинктивної трудової діяльності. Тож першим кроком виходу людини з тваринного світу є не просто виготовлення знарядь праці, а та обставина, що з допоміжного засобу задоволення життєвих потреб воно перетворюється на особливу соціальну потребу, засобом задоволення якої стає праця (у процесі виготовлення знарядь праці й створення з їх допомогою засобів задоволення життєвих потреб людини). Виникає опосередкування задоволення життєвих потреб процесом виробництва знарядь праці й засобів забезпечення безпосередньої життєдіяльності. Якщо тварина задовольняє свої потреби безпосередньо, взаємодіючи з природою за допомогою органів чуттів та системи умовних й безумовних рефлексів, то людині для задоволення життєвих потреб треба спочатку виготовити знаряддя праці, визначити

предмет праці, а далі виробити відповідні засоби. Виробництво стає основою існування людини, умовою її розвитку [2].

Постійне виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці розгорталося одночасно з виробленням людиною та суспільством певних цінностей-посередників. Жоден ідеальний проект не може виникнути іншим чином, ніж на підставі певних цінностей і знарядь праці. С. П'янзін наголошує, що знаряддя з'являються на основі конкретно існуючих цінностей, а цінності, відповідно, на основі конкретних знарядь; відповідно, що чому передує в певному випадку, треба з'ясувати в кожній конкретній ситуації. В історичному ж плані, на думку дослідника, варто вести мову про одночасну, діалектичну взаємообумовленість цінностей і штучних знарядь праці як ідеальних та матеріальних посередників, про діяльний спосіб існування людини взагалі [3, с. 90].

Виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці характеризують людські об'єднання як виробничі колективи, які поступово розширюють зміст і ареал своєї виробничої діяльності, переходять через вдосконалення знарядь праці до опанування нових видів поділу праці, до виробничої (на противагу привласнюючій) діяльності, до обміну її продуктами й нарешті, до соціального структурування у порівняно великому масштабі. У плані соціогенезу Ф. Енгельс вже на ранній стадії історії людства вказує на розподіл, організованість праці й водночас посилення згуртованості людей у первісних колективах, появу інституту культурної спадщини та перших спроб розуміння навколишнього світу у формі релігії. Навіть самим суб'єктивним уявленням, самопізнанням й виробленням власного ставлення до навколишнього світу людина має завдячувати праці [4, с. 17].

Опосередкування задоволення життєвих потреб процесом виробництва системою суспільних відносин зумовлює потребу у зміні контурів життєвого простору людини. Новим типом орієнтації людини, якісно вищим за систему рефлексів й інстинктів, притаманних іншим

високорозвиненим живим істотам, стає абстрактне мислення, закріплене в мові, та цілепокладання. Перехід від випадкового використання випадкових об'єктів природи як знаряддя лову, полювання до цілеспрямованого виготовлення засобів добування їжі або захисту знаменує собою перехід від праісторії (доцивілізаційного періоду) до передісторії людства.

Активне застосування й удосконалення знарядь праці та зброї, як і матеріальної культури в цілому, засвідчувало: поряд зі звичними формами пасивного сприйняття природи все частіше й наполегливіше виникали мотиви вироблення активних заходів підтримки прийнятних форм взаємодії з природою або перетворення в інтересах людини тих природних умов, які з тих чи інших причин виявлялися непридатними для життя. За доби неолітичної революції люди стали переходити до нового типу господарювання – що виробляє, створює необхідні продукти – для компенсації нестачі їжі, тобто почали задовольняти життєві потреби новими способами, займаючися спочатку кочовим, а згодом – осілим землеробством (а пізніше скотарством і ремеслом). Так виникає культура-дія, що відокремила людей від природи вже не тільки психічно, але й матеріально – через створення культурного простору [5, с. 32–33]. Впливаючи на зовнішню природу, змінюючи її, людина водночас змінювала власний життєвий простір, постійно розширюючи його. У процесі таких взаємовпливів формувалося її свідоме ставлення до світу.

Виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці пов'язані з виявом і формуванням однієї з головних рис людської істоти як “*homo sapiens*” – її здатності мислити. Мислення спрямоване як на продукування ідей та знань, так і на формування задумів щодо втілення їх у предмети, тобто виявляє здатність людини матеріалізувати свої думки, тим самим стаючи істотою не тільки мислячою, але й творчою. Найістотніші дії людини і суспільства пов'язані з перетворювальною діяльністю. Свій пізнавальний, мисленнєвий проект людина здійснює в дії,

праці [6, с. 105]. Тим самим вона реалізує можливість творення власного життєвого простору, якісно відмінного від природного середовища.

Одночасно з переходом до виготовлення знарядь праці у людини виникає потреба в іменуванні, предметному структуруванні як самих знарядь праці, так і інших об'єктів навколишнього світу. Іменування знарядь діяльності, предметів і об'єктів навколишнього світу створює ситуацію відриву знакових утворень від актуальної ситуації діяльності, перетворює їх на справжні знаки. Наслідком цього постає виникнення семіосферного простору буття й організації життєдіяльності давніх людей [7]. Закріплення нерозривного зв'язку мислення і мови докорінно змінює життєвий простір людини та суспільства, надаючи змогу людям діяти не інстинктивно, а свідомо – обирати мету діяльності, визначати засоби її досягнення, планувати послідовність дій.

Визнаючи обопільну значущість виготовлення знарядь праці і створенням мовно-знакових систем у розвитку життєвого простору людини та суспільства, водночас варто вказати, що між цими процесами існували й істотні відмінності. Знаряддя праці – це засоби речовинно-енергетичної дії людини на навколишній світ, тоді як мовні знаки – це засоби дії інформаційної. Зі створенням мовних засобів інформаційного спілкування наступні покоління дістали можливість успадковувати досвід діяльності попередніх не тільки з допомогою наслідувальної поведінки, як це відбувається в угрупованнях вищих тварин, але й за допомогою засвоєння досвіду, зафіксованого у знакових системах. Крім біологічних каналів спадковості – хромосомного і поведінкового – в людських угрупованнях сформувався другий (після речового) канал соціальної спадковості – знаковий (соціально-інформаційний). Кожне наступне покоління могло не тільки успадковувати знакові системи своїх предків, а й перетворювати їх і творити нові, відповідно до потреб розвитку діяльності [8].

Отже, виготовлення знарядь праці постало ключовим чинником розвитку свідомості. Щоб знайти необхідний матеріал для виготовлення знарядь (наприклад, кремій) і надати йому форму, необхідну для певної трудової, слід мати у свідомості образ бажаного об'єкта, усвідомлювати (принаймні, емпіричним шляхом) характер впливу цього об'єкта на навколишні речі. Перші кроки на шляху виготовлення знарядь праці первісні люди робили повільно, через багаторазову перевірку шляхом проб і помилок. Початкові спроби виготовлення знарядь, які супроводжувалися морфологічною зміною передніх кінцівок, передували розвитку свідомості [9]. Це підтверджується висновками антропологів, згідно з якими зміна руки передувала розвиткові мозку [10, с. 49–50].

Процес свідомого, цілеспрямованого відношення людини до навколишнього світу й самої себе зумовив потребу у пізнанні властивостей, зв'язків, законів дійсності, яке дає змогу людині свідомо та цілеспрямовано використовувати їх для забезпечення життєдіяльності. На цій основі виникає потреба у свободі та творчій діяльності, що дає змогу людині не просто пристосовуватися до навколишніх умов життя, а й використовувати їх відповідно до своїх потреб та інтересів. Опосередкування життєдіяльності людини потребою у свободі перетворює людину на суб'єкта соціальної діяльності [11].

Виникнувши, свідомість постала необхідною передумовою подальшої діяльності людей з виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці. Завдяки цьому принципово змінюється характер життєвого простору людини та суспільства: географічний чинник поступово починає втрачати значення детермінанти його розвитку.

Усвідомлене виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці змінює контури життєвого простору людини та суспільства, оскільки дає змогу здійснювати не лише життєво необхідну діяльність, а й таку, що забезпечує суб'єктивне задоволення успішною реалізацією людських здібностей, знань і умінь. Зокрема, створення знарядь праці дає змогу

людям виявити такі об'єктивні властивості речей, як симетрія, ритм, насолоджуючись ними. Тим самим люди починають усвідомлювати навколишній світ не лише відповідно до законів необхідності та доцільності, а й за законами краси [12]. Становлення мистецтва, у якому знаходить вияв естетичне ставлення людини до довкілля, є виразним прикладом збагачення життєвого простору людини та суспільства, що постійно розширює його обрії.

Варто зазначити, однак, що в умовах розвитку традиційної цивілізації – від первісної епохи до завершення Середньовіччя – виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці відбувалося достатньо повільно. Так само повільно розширювався життєвий простір людини та суспільства. Внаслідок цього у традиційній (аграрній) цивілізації виготовлення, застосування та вдосконалення знарядь праці визначалося певним типом мислення, співвідносним із загальним характером розвитку цивілізації: у ньому переважала адаптивна складова творчої діяльності [13, с. 281]. Тому навряд чи можна погодитися з твердженням щодо розгортання технологічної революції в Європі як комплексу системно-технологічних перетворень, які істотно змінили способи виробництва і господарювання, наслідком чого стало стрімке зростання темпів впровадження техніки передусім у виробництво, а потім і в суспільне життя, у IX–XII ст., в епоху Середньовіччя [14, с. 105]. Протягом зазначеного періоду європейська цивілізація продовжувала зберігати традиційний аграрний характер, і досягнуті в цей час успіхи в розвитку сільського господарства та ремесла (серед них можна вказати, зокрема, трипільну систему сівозміни, вітряки, водяні млини) якісно не змінили цього стану. Відповідно, не зазнали якісних змін і контури життєвого простору, що визначилися ще в попередні історичні епохи.

Стрімке розширення життєвого простору людини та суспільства відбувається в період техніко-технологічного прориву людства, який відбувається за доби Нового часу. Рушійною силою такого розширення

постає прагнення до безперервного збільшення споживаних благ, і, відповідно, до витрачання ресурсів.

За умов капіталістичного ладу суб'єкт праці, відокремлений від повсякденного побуту, у процесі виробництва постійно перебуває в рукотворному середовищі, де від нього насамперед вимагається виявляти знання, уміння, навички, а не фантазії й емоції. Результатом такої раціоналізації постає масове впровадження до виробництва технічних засобів, що докорінно змінює життєвий простір людини та суспільства.

Визначаючи змістовні складники техніко-технологічного прориву людства, що забезпечили розширення життєвого простору людини та суспільства за доби Нового часу, варто вказати, що поняття технології позначає організацію виробничої діяльності людини, спосіб її здійснення. Відповідно, техніка – це штучно створювані людиною засоби й способи її діяльності, які призначені для ефективного досягнення якихось конкретних цілей. Сенс техніки полягає в тому, що вона є засобом людської діяльності і не повинна замінювати її. Ключова функція техніки – це посилення “органів” та потенцій людини, в тому числі інтелектуальних. Виходячи з вище сказаного, поняття “техніка” можна розглядати у вужчому значенні – як технічний пристрій (артефакт), створений людиною з елементів природи для вирішення конкретних культурних завдань, і в ширшому – як будь-які засоби, які характеризують дії (техніка письма, рахунку, плавання), як штучний або організаційний прийом, який посилює, покращує або полегшує цю дію. Техніко-технологічний аспект культури постає механізмом і засобом оволодіння природними та сутнісними силами людини (і тим самим розвитком її свободи). У той же час він здатний змінити своє призначення, набути деструктивного для культури характеру [15, с. 8].

Враховуючи, що поняття “техніка” і “технологія” часто ототожнюються, І. Сухина наголошує, що техніка – це, по суті, матеріально-речовинні засоби, інструменти діяльності людини, а під технологією треба

розуміти специфічну сферу створення й застосування людиною цих технічних засобів. У своїй єдності техніка і технологія утворюють технологічну культуру, яку варто розглядати як синонім матеріальної культури [16, с. 93–94]. Така єдність є визначальною характеристикою життєвого простору людини та суспільства Нового часу.

Саме в епоху Нового часу здійснюється конституювання техніки як ключового складника продуктивних сил суспільства, що виводить його на новий рівень освоєння природи. Тим самим життєвий простір людини та суспільства розширюється, змінюючись не лише кількісно, але й якісно. Відповідно, за доби Нового часу соціальна філософія починає виокремлювати серед компонентів теоретичної моделі життєвого простору проблему співвідношення природного та штучного [17, с. 15].

Внаслідок техніко-технологічного прориву людства, здійсненого в добу Нового часу, технічно опановане середовище постає новим життєвим простором людини та суспільства. Без світу техніки існування людської спільноти стає неможливим, тому зв'язок людини з цим середовищем набуває онтологічного характеру. Як зазначає О. Алієва, техніка, включаючись у структурну взаємодію суб'єкта з об'єктом, здійснює прилучення людини до предметності буття, реалізує відкритість суб'єкта у предметне буття, постає засобом поширення людського існування в бутті, його впливу на предмети світу [18, с. 11].

На думку сучасного німецького філософа В. Гьосле, новочасова техніка є безпрецедентним явищем в історії людства. Сутність технічної доби він убачає в докорінному порушенні властивої колишній історії рівноваги між *theoria*, *poiesis* і *praxis* – чисте споглядання світу, так само, як і стосунки між людьми, орієнтовані на моральні норми, дедалі більше підпорядковується технічним критеріям, втрачаючи, відтак, своє значення [19, с. 108]. Тим самим життєвий простір новочасової людини та суспільства розширюється, вибудовуючись на нових засадах.

Уже за доби раннього Нового часу (XVI – початок XVII ст.) людством було здійснено важливі технічні винаходи і розпочато впровадження нових технологій. Зокрема, вітрильники вдвічі збільшили швидкість пересування ще задовго до створення пароплавних суден. Комунікаційні мережі у розвинених країнах поступово ставали все більш щільними. Технічний чинник створював можливості для зміцнення правління, посилення контролю влади над кожним підданим [20, с. 115].

Однак індустріальна революція не зупинялася на досягнутому: об'єктивні потреби розвитку суспільства зумовлювали подальший масштабний техніко-технологічний прогрес. Він був пов'язаний не тільки з природничо-науковими передумовами, але й з особливими соціальними обставинами, коли ідеали та цінності панування та володіння, з якими звичайно пов'язують феномен техніки, подолали станово-ієрархічні суспільні бар'єри [21, с. 9]. Наслідком цього стає утвердження індустріальної (техногенної) цивілізації як суспільства з інтенсивним, а не екстенсивним перебігом соціальних процесів, акцентованого на темпоральних характеристиках, змінах, індивідуалізмі, а не на просторових параметрах, традиціях і стабільних соціальних структурах, як доіндустріальної цивілізації [22, с. 314].

В. Стьопін виокремлює низку домінант, глибинних світоглядних підвалин техногенної цивілізації, що відіграли визначальну роль у розширенні життєвого простору людини та суспільства: принцип перетворюючої дії, або ідея активного перетворення світу і підкорення людиною природи як домінанта у культурі техногенної цивілізації на всіх етапах її існування, впритул до нашого часу. Ця ідея тлумачиться як найважливіша складова “генетичного коду”, який визначив саме існування й еволюцію техногенних суспільств; розуміння природи як впорядкованого, закономірно влаштованого поля застосування людських сил, в якому розумна істота, що пізнала закони природи, здатна виявити свою владу над зовнішніми процесами, явищами і предметами, поставити

їх під контроль. Відповідно, людина розуміється як сила, яка протистоїть природі, перетворює її об'єкти на необхідні для себе предметні форми; парадигма влади, сили, панування над природними та соціальними умовами на основі не особистої, а речової залежності, тобто при зміщенні акцентів у розумінні предметів панування, сили і влади від людини до створеної нею речі; висока значущість, особлива роль наукової раціональності, науково-технічного погляду на світ, визнання науково-технічного ставлення до навколишнього світу як базисного для його перетворення. Зазначена світоглядна домінанта життєвого простору визначає переконання у принциповій можливості раціональної організації соціальних відносин [23, с. 308–309].

Названі вище світоглядні домінанти техногенної цивілізації визначають постійне розширення життєвого простору людини та суспільства протягом доби Нового часу. Зростання економіки на основі техніки, технології, науки в цей період постає провідною детермінантою суспільного розвитку. Ідея перетворення світу і підкорення людиною природи стає домінуючою в культурі техногенної цивілізації, визначаючи постійне розширення життєвого простору людини та суспільства. Становище індивіда в техногенній цивілізації, порівняно з традиційним суспільством, якісно змінюється: саме у Новий час починають утверджуватися принципи свободи, вихідної рівності людей, автономії індивіда, недоторканості особистісних прав і свобод [24, с. 70].

Висновок. Зазначені принципи розбудови суспільства, пов'язані з масштабним техніко-технологічним проривом, справили помітний вплив на виховання особистості. Розвиток капіталізму, раціоналізація життя, інтенсивна соціальна динаміка, конкуренція у західноєвропейських країнах викликали і вимагали від людини активності, самовпевненості, розвитку здібностей особистості. За таких умов набували поширення індивідуалістичні стратегії самовиховання, які реалізувалися переважно в моделях професійного самовиховання та самоосвіти.

У західній культурі Нового часу виникло і набуло поширення поняття *selfmademan* (людина, яка створила сама себе), що позначало досягнення певного соціального статусу, матеріального багатства, розвиток здібностей як орієнтири самовиховання [25, с. 196]. Індивід міг витворити себе тільки тоді, коли він по-новому, тобто раціонально, будуватиме свої стосунки з іншими індивідами. Тому ідея соціальної технології є закономірним і досить раннім продуктом розвитку техніки [26, с. 112–113]. Вона утвердилася в життєвому просторі модерного суспільства, великою мірою визначивши його ціннісні пріоритети, а відтак – нові контури життєвого простору людини.

Література

1. Хмелько В.Є. Найзагальніші особливості суспільних відносин [Електронний ресурс] / В.Є. Хмелько. – Режим доступу : http://www.kiis.com.ua/materials/articles_HVE/02_osobSuspVid.pdf.
2. Осічнюк Ю.В. Відчуження та реалії історичного процесу [Електронний ресурс] / Ю.В. Осічнюк. – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_41/Osichnuk.htm.
3. П'янзін С.Д. Практика як форма існування цінності / С.Д. П'янзін // Вісник Черкаського університету. – 2008. – №130. – С. 88–96.
4. Фесенко А.М. Внесок К. Маркса та Ф. Енгельса у становлення соціологічних знань про працю / А.М. Фесенко // Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. – Серія : Соціологія. – 2011. – Т. 156. Вип. 144. – С. 16–19.
5. Зуєв К.О. Еволюція свідомості та культура / К.О. Зуєв // Вісник ДонНУЕТ. – 2013. – №2(58). – С. 29–42.
6. Чурсінова О. Впливи техніки на людину і суспільство: філософський аналіз / О. Чурсінова // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2012. – № 723 : Філософські науки. – С. 104–109.
7. Драганов А.К. Точка отсчета возникновения языка [Електронний ресурс] / А.К. Драганов. – Режим доступу : http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2009/IV/uch_2009_IV_00003.pdf.
8. Хмелько В.Є. Найзагальніші особливості суспільних відносин [Електронний ресурс] / В.Є. Хмелько. – Режим доступу : http://www.kiis.com.ua/materials/articles_HVE/02_osobSuspVid.pdf.

9. Мельничук М.С. Неспроможність “магічної” концепції походження мистецтва [Електронний ресурс] / М.С. Мельничук. – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_40/Melnychuk.htm.
10. Борисковский П.И. Древнейшее прошлое человечества / П.И. Борисковский. – М. : Высшая школа, 1988. – 623 с.
11. Осічнюк Ю.В. Відчуження та реалії історичного процесу [Електронний ресурс] / Ю.В. Осічнюк. – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_41/Osichnuk.htm.
12. Мельничук М.С. Неспроможність “магічної” концепції походження мистецтва [Електронний ресурс] / М.С. Мельничук – Режим доступу : http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_40/Melnychuk.htm.
13. Зайцева Е.А. Техника в социальном пространстве информационного общества / Е.А. Зайцева, В.И. Казакова // Личность. Культура. Общество. – 2008. – Т. X. – Вып. 5–6(44–45). – С. 278–288.
14. Чурсінова О. Впливи техніки на людину і суспільство: філософський аналіз / О. Чурсінова // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. – 2012. – № 723 : Філософські науки. – С. 104–109.
15. Бойко О.П. Антропологічний вимір техніки / О. П. Бойко // Світоляд. Філософія. Релігія : збірник наукових праць. – Вип. 5. – Суми, 2014. – С. 5–14.
16. Сухина І.Г. Матеріально-технологічна культура, її ціннісний зміст і місце в системі культури / І.Г. Сухина // Культура народів Причорномор'я. – 2012. – № 230. – С. 92–97.
17. Казакова В.И. Технический артефакт в контексте жизненного пространства : автореф. дисс. ... к.ф.н. : 09.00.11 – социальная философия / В.И. Казакова ; ННГУ им. Н.Н. Лобачевского. – Нижний Новгород, 2007. – 26 с.
18. Алієва О.Г. Онтологія техніки в соціокультурному контексті : автореф. дис. ... к.ф.н. : 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / О.Г. Алієва ; Донецький національний університет. – Донецьк, 2004. – 22 с.
19. Гьосле В. Чому техніка стала ключовою філософською проблемою? / В. Гьосле ; пер. з нім. // Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. – К. : Лібра, 2003. – С. 98–119.
20. Козеллек Р. Часові пласти історії. Дослідження з теорії історії / Р. Козеллек ; пер. з нім. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 436 с.
21. Бойко О.П. Антропологічний вимір техніки / О. П. Бойко // Світоляд. Філософія. Релігія : збірник наукових праць. – Вип. 5. – Суми, 2014. – С. 5–14.
22. Бойченко І.В. Філософія історії : Підручник / І.В. Бойченко. – К. : Знання, КОО, 2000. – 723 с
23. Стёпин В.С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации / В.С. Стёпин // Ратніков В.С., Макаров З.Ю. Історія та

філософія науки. Хрестоматія. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2009 – С. 305–329.

24. Каріков С.А. Філософія. Розділи: Філософська антропологія, соціальна філософія, філософія культури : навчальний посібник / С.А. Каріков. – Х. : НУЦЗУ, 2011. – 128 с.

25. Лозовой В.О. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія / В.О. Лозовой, Л.М. Сідак. – Х.: Право, 2006. – 256 с.

26. Гьосле В. Чому техніка стала ключовою філософською проблемою? / В. Гьосле ; пер. з нім. // Гьосле В. Практична філософія в сучасному світі. – К. : Лібра, 2003. – С. 98–119.

ОРУДИЯ ТРУДА И ТЕХНИКО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ИЗМЕНЕНИЯ ОЧЕРКОВ ЖИЗНЕННОГО ПРОСТРАНСТВА ЧЕЛОВЕКА

В.С. Игнатко

Анализируются особенности изменения жизненного пространства человека под влиянием совершенствования орудий труда, развития техники и технологии; автор утверждает, что изготовление, применение и совершенствование орудий труда характеризует человеческие объединения как производственные коллективы, которые постепенно расширяют содержание и ареал своей производственной деятельности, переходят через совершенствование орудий труда к освоению новых видов разделения труда, к производственной (в противовес присваивая) деятельности, к обмену ее продуктами и наконец, к социального структурирования в сравнительно большом масштабе; еще более радикально жизненное пространство меняется в эпоху индустриализма; технико-технологический прорыв устанавливает новые контуры жизненного пространства, обуславливает формирование новых ценностных приоритетов, которые, с одной стороны, усиливают власть человека над природой, а с другой - инспирируют противоречия к самоуничтожению человека и общества.

Ключевые слова: человек, природа, деятельность, жизненное пространство, культура, орудия труда, техника, технология, креативность, творчество.

INSTRUMENTS OF LABOR AND TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL FACTORS OF CHANGE OF CONTOURS OF HUMAN'S LIVING SPACE

V. Ignatko

Summary: features of change of human's living space influenced by improvement of instruments of labor, development of technics and technologies were reviewed; author argues that manufacture, use and improvement of instruments of labor characterize human associations as production teams, which gradually expand content and range of its production activities, through improvement of instruments of labor move to development of new types of division of labor, to production (as

opposed to appropriating) activities, to exchange of products and finally to the social structuring in relatively large scale; living space more radically changes in the era of industrialism; technical and technological breakthrough sets new contours of living space, causes the formation of new value priorities that on the one hand, increase the power of human over nature, on the other - inspire contradictions to self-destruction of human and society.

Key words: human being, nature, activity, living space, culture, instruments of labor, technics, technology, creativity.